

ВЛАСЕНКО В.М.

**“ПЕРЕКОНАНИЙ В ТОМУ, ЩО ПРАВДА ВИЩЕ ВСЬОГО”
(Олександр Олесь і паризький тижневик “Тризуб”: листування)**

У публікації подано листування Олександра Олеся, українського літератора, з редакцією тижневика “Тризуб”, в якому йдеться про фейлетони поета.

Минулого року виповнилося 130 років від дня народження відомого українського поета-лірика, виразника українського національного відродження і патріотизму в українській літературі першої половини ХХ ст. Олександра Олеся. Він залишив багату і різноманітну творчу спадщину: поезії, проза, драматичні твори, переклади, казки, публіцистика, фейлетони тощо. Незважаючи на велику бібліографію праць про нього¹, ще й сьогодні залишається чимало невідомих або маловідомих сторінок його біографії та творчої спадщини.

Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба) народився 23 листопада (5 грудня) 1878 р. у Білопільлі. Його батько Іван Федорович працював на рибних промислах в Астрахані, мати Олександра Василівна доглядала за дітьми. По батьківській лінії майбутній поет походив з чумаків, по материнській - з кріпаків. У Білопільлі він закінчив початкову школу та двокласне училище. Проте найкращі роки дитинства, на думку поета, провів у с.Верхосулка, нині Білопільського р-ну, куди щоліта приїздив до маєтку батьків матері - Василя і Марфи Грищенків. Сім'я рано втратила батька, а згодом помер і батьків брат, дядько Василь, який матеріально підтримував осиротілу сім'ю.

У 1893 р. Кандиби переїхали до материнських родичів у Суми. Олександра Василівна знімала перший поверх будинку на вулиці Петропавлівській. Саме цей будинок поет упродовж тривалого часу вважав за рідний. Звідси 1898 р. він поїхав на навчання до Деркачівської хліборобської школи (училище). Там брав участь у театральних виставах, видавав і редагував журнал “Комета”. Неодноразово відвідував Харків, виступав на літературних вечірках, бував у театрах, вдома у відомого журналіста С.Яблоновського, який був одним з перших критиків його поезій, в родині Алчевських.

Закінчивши 1902 р. школу, Олександр Олесь вступив до Київського політехнічного інституту вільним слухачем, але, не маючи змоги заплатити за навчання, кинув інститут і працював практикантом на Миколаївському цукровому заводі (нині с.Жовтнєве Білопільського р-ну) П.Харитоненка. Там організував театр і виступав у різних п'єсах. У Сумах він жив у будинку Кравченка по вулиці Новомістенській. Наступного року став студентом Харківського ветеринарного інституту й одночасно під час літніх канікул служив у земстві статистиком, зокрема 1903 р. у Слов'янську, де і познайомився з майбутньою дружиною Вірою Антонівною Свадковською. Великий вплив на рішення писати твори тільки українською мовою справило свято відкриття 1903 р. у Полтаві пам'ятника І.Котляревському, де він познайомився з багатьма українськими письменниками.

У 1905-1906 рр. О.Олесь публікується в часописах “Багаття” та “Розвага”, ялтинській газеті “Русская Ривьера”. 1907 р. завдяки підтримці О.Єфименко, О.Лотоцького та П.Стебницького побачила світ перша збірка його поезій “З журбою радість обнялась”². Наступного року Олександр Іванович закінчив інститут. З вересня 1909 р. по лютий 1919 р. жив у Києві та Пущі-Водиці, працював ветеринарним лікарем

на Київських міських скотобійнях, завідуючим відділами закупівлі худоби і коней Комітету Південно-Західного фронту Всеросійського Земського союзу допомоги хворим і пораненим воїнам, відділу реквізицій цукру в “Центроцукрі”, редактором “Літературно-наукового вісника” (ЛНВ), секретарем редакції газети “Відродження” (до гетьманського перевороту), завідуючим літературним відділом газети “Трибуна”, дивізійним ветеринарним лікарем 1-ої дивізії Українських січових стрільців (1918-1919), був членом Українського товариства ветеринарних лікарів (з 1917 р.)³. Твори поета публікувалися в збірках “Для всіх” (Львів), “Досвітні огні” (Київ), “З неволі” (Вологда), “Українська муза” (Київ).

У Києві О.Олесь відвідував театри, клуби, де збиралася українська інтелігенція, зустрічався з Л.Українкою, М.Леонтовичем, М.Лисенком. У Києві вийшли третя (1911) і п’ята (1917) збірки “Поезії”, “Драматичні етюди. Книга IV” (1914), низка поетичних етюдів, казок і творів для дітей. Друкувався в періодичних виданнях ЛНВ, “Рада”, “Рідний край”, “Село”, “Українська хата”. Напередодні Першої світової війни він побував у Галичині, де зустрівся з О.Кобилянською, М.Коцюбинським, І.Франком, лікувався в Італії та Франції.

На початку лютого 1919 р. О.Олесь виїхав з Києва до Вінниці, а звідти до Будапешта, де 23 лютого в якості аташе приєднався до Дипломатичної місії УНР в Угорщині. За визнанням голови місії М.Галагана, завдання налагодити зв’язки з літературно-публіцистичними колами цієї країни поет виконав блискуче. Проте 21 березня, коли в Угорщині вже почали розгортатися революційні події (“більшовицький переворот”, за визначенням О.Олеся), він вибув у відрядження до Відня⁴.

Олександр Олесь працював у Посольстві УНР в Австрії. У Відні він здійснив закупівлю медичних інструментів і медикаментів для Головного військового ветеринарного управління УНР (1919), був одним з ініціаторів відкриття Українського клубу, особисто сприяв заснуванню Українського вільного університету (1921), надавши на цю справу в заставу наклад своєї книжки на суму більше 100 тис. крон⁵. Поет друкувався в часописі “Воля”, заснував журнали “На переломі” та “Сміх”, був одним з організаторів і заступником голови Союзу українських журналістів і письменників (СУЖіП), співпрацював з Комітетом допомоги голодуючим в Україні, який очолював М.Грушевський, взяв участь у Міжнародному конгресі преси та Конгресі вільної думки, що відбулися 1921 р. в Празі. На другому конгресі навіть прочитав свій вірш, присвячений спеціально “*Voln-ii Myslen-ii*”. У Відні побачила світ сьома збірка поезій “Чужиною” (1919), сатирична збірка “Перезва” (1921). Поезії другої збірки позначені тонким гумором, який подекуди переходив у сарказм, іронію та самоіронію, дошкульною викривальною сатирою проти тих, хто компрометував Україну та уряд УНР, переймався власними інтересами, забувши про свою місію за кордоном. У Відні вийшла друком низка казок та творів для дітей. Його поезії публікувалися (під псевдонімом О.Семмо) в періодичних виданнях “Наша зоря” (Ланцут, Каліш), “Промінь” (Ланцут, Стшалков), що виходили в таборах інтернованих вояків Армії УНР в Польщі⁶.

На початку 20-х років ХХ ст. головним осередком української еміграції стає Чехословаччина. З ініціативи емігрантів та фінансової підтримки чеської влади в цій країні почали діяти Український вільний університет, Українська господарська академія, Український високий педагогічний інститут ім. М.Драгоманова, Українська студія пластичного мистецтва, Українська гімназія, численні громадські організації, виходила українська преса. Сюди переїхало чимало українських емігрантів з інших країн. Серед них - О.Олесь.

У лютому 1923 р. в Берліні відбулося возз'єднання родини Кандиб. Дружина Олесь Віра Антонівна із сином Олегом покинула Україну і провела спільно з Олесем в німецькій столиці наступні два місяці. 1 травня 1923 р. Олесь з родиною переїздить до Чехословаччини, де проведе завершальну частину свого життя⁷. Він жив у містах Бржежани, Маріанське Лазне, Прага, Ржевниці, селах Слоуп, Горні Черношице та інші.

У чеській столиці О.Олесь відзначив кілька своїх творчих і життєвих ювілеїв. Організатором святкування 50-ліття від дня народження поета був Український республікансько-демократичний клуб⁸. Олександр Іванович був почесним головою Союзу українських журналістів і письменників на чужині, з 1931 р. - почесним доктором (*honoris causa*) філософії Українського вільного університету. Його твори декламувалися на святочних і жалібних академіях та зібраннях, присвячених національним святкам (Шевченківське свято, проголошення незалежності України, День Сорборності, День Українського війська), історичним подіям (бої під Крутами та Базаром, проголошення самостійності ЧСР) та особам (О.Кобилянська, Т.Масарик, І.Мазепа, П.Орлик, С.Петлюра, П.Холодний). Він підтримував дружні стосунки з тими, хто народився чи жив на його малій батьківщині - Сумщині. Про це свідчить його листування з П.Зайцевим, І.Кобизьким, К.Мацієвичем, І.Мірним, І.Трубою, В.Филоновичем⁹.

У Празі поету вдалося видати збірки поезій "*Цвіте трояндами...*" (1939) та оповідань "*Рудько*" (1928, під псевдонімом О.Лелека), сатиричну п'єсу "*Вилітали орли*" (1938, під псевдонімом В.Валентін), окремими книжечками вийшли казки "*Івасик-Телесик*" (1925), "*Злидні*" (1926), "*Солом'яний бичок*" (1928), "*Грицеві курчата*", "*Микита Кожум'яка*" (1929), "*Лісовий лицар Ох*" (1938), "*Напровесні*" (1941), перевидано твори для дітей, написані ще до еміграції. Українська драматична студія в Празі під керівництвом М.Садовського поставила п'єсу О.Олесь "*Осінь*".

Олександр Іванович не був аполітичною людиною. Він публічно декларував відданість ідеалам Української Народної Республіки. Його поезії, фейлетони публікувалися на сторінках преси Державного Центру УНР. Він з повагою ставився до діяльності провідників української еміграції Симона Петлюри та Євгена Коновальця, листувався з головою Ради Народних Міністрів УНР в екзилі В.Прокоповичем. Під враженням трагічної смерті лідера ОУН Є.Коновальця написав поезію "*Терновий вінок*". Твори поета друкувалися на сторінках емігрантських журналів "*Визволення*", "*Вольное казачество*", "*Гуртуймося*", "*Кубанський край*" (Прага) та інші.

Неодноразово О.Олесь бував на Закарпатті та Галичині, де видавали його твори, ставили його п'єси ("*Над Дніпром*" у театрі "*Нова сцена*", що гастролював Закарпаттям, "*Ніч на полонині*" у Львові), писали музику на його вірші. У Львові побачили світ "*Княжа Україна*" (книга VIII), десята й одинадцята книги поезій (1930-1931), казка "*Лисичка, котик і півник*" (1924) та інші.

У травні 1944 р. в Олександра Івановича загострилася хвороба печінки. Його поклали до лікарні, а 22 липня поета не стало. Поховали його на Ольшанському кладовищі в Празі 29 липня 1944 р.

Однією з маловідомих сторінок біографії О.Олесь є його співпраця з редакцією громадсько-політичного й літературно-мистецького тижневика "*Тризуб*"¹⁰, що виходив 1925-1940 рр. у Парижі. Цей друкований орган Державного Центру Української Народної Республіки в еміграції був створений з ініціативи Голови Директорії УНР Симона Васильовича Петлюри. Зареєстрований він був на ім'я І.Косенка (адміністратор). Головний редактор - В'ячеслав Костянтинівич Прокопович, а в 1940 р. - Олександр

Якович Шульгин. На сторінках часопису висвітлювалися суспільно-політичні, економічні й культурні процеси, що відбувалися в радянській Україні, західноукраїнських землях і еміграції, ставилося питання про стан української справи на міжнародній арені. У тижневику друкувалися роботи Д.Геродота, Д.Дорошенка, В.Заїкіна, Г.Лазаревського, М.Лівицького, О.Лотоцького, К.Мацієвича, С.Наріжного, В.Садовського, В.Сальського, С.Сірополка, О.Удовиченка, А.Яковліва та інших. У рубриці “Маленький фейлетон” публікувалися сатирично-гумористичні поетичні та прозові твори Олександра Олеся під псевдонімами Нем-Тудо та В.Валентін (Валентин). Крім того, на сторінках тижневіка подавалися і вірші поета, присвячені національній трагедії - Голодомору 1932-1933 рр. в Україні¹¹.

Епістолярна спадщина поета широка і різноманітна. Вже публікувалося листування О.Олеся з Х.Алчевською, В.Вовк, М.Горьким, М.Грушевським, С.Єфремовим, О.Кошицем, А.Ніковським, П.Стебницьким, В.Стефаніком, Є.Чикаленком, М.Шаповалом¹², українськими вищими навчальними закладами і громадськими організаціями за кордоном¹³. В еміграційному архіві О.Олеся (ф.114), що зберігається у Відділі рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, відкрито чимало листів головного редактора й адміністратора паризького “Тризуба” до поета і в зворотному напрямку, від сторонніх осіб до Олександра Івановича щодо діяльності тижневіка.

Подані нижче 24 листи публікуються вперше. Серед них - від В.Прокоповича до О.Олеся - 15, О.Олеся до В.Прокоповича - 6, С.Сірополка до О.Олеся - 1, І.Косенка до поета - 2. Листи датуються 1927-1936 рр. У них піднімається широке коло різноманітних проблем особистого й громадського характеру:

- умови співпраці (коректура, пересилання матеріалів, підстави відмови у публікації фейлетонів) О.Олеся (а також і його сина О.Ольжича) з тижневиком та оплати творів поета (№№1-5, 7, 9, 11, 12, 16, 17);

- оцінка редактором і співробітниками “Тризуба” фейлетонів та інших творів Олександра Івановича (№№2, 12, 16, 19, 20);

- робота редакції тижневіка (№№6, 10, 15, 23);

- умови життя поета та його близьких (№№7, 8, 17);

- відносини О.Олеся з видавцями (№№7, 19);

- помилки редакції, які стосувалися публікації творів поета на сторінках “Тризуба” (№№8, 10, 22);

- реакція окремих представників еміграції на фейлетони О.Олеся та ставлення до цього поета (№13);

- оцінка О.Олесем діяльності окремих політичних емігрантів (№14);

- репресії проти української інтелігенції в радянській Україні (№18);

- продаж книг О.Олеся (№№20-23).

Як із самих фейлетонів, так і листів впливає, що Олександр Олесь критично ставився до діяльності деяких емігрантів і негарздів у емігрантському середовищі. Окремі листи поета засвідчують його життєве кредо, показують складні умови життя в еміграції.

Листи публікуємо з максимальним збереженням орфографічних, пунктуаційних і стилістичних особливостей мови їх авторів. Нерозбірливі слова позначено трьома крапками в квадратних дужках [...]. Упорядником уточнено дати окремих листів.

¹¹Коротка бібліографія праць про Олеся // “Я ще вернусь...” Олександр Олесь і Білопільщина: Науково-популярне видання. - Суми: Вид-во СумДУ, 2008. - С.194-214; Власенко В.М., Садівничий В.О.,

Ткаченко О.Г. Панорама Олесьських праць // Вісник Сумського державного університету. Сер.: Філологія. - 2008. - №2. - С.24-42.

²Лотоцький О. Зустріч у Петербурзі // Поет з душою вогняною. Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах. - К.: Дніпро, 1999. - С.25-26.

³Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України (далі - ВРФіТ). - Ф.114. - Спр.406. - Арк.бзв.

⁴Матяш І.Б., Мушка Ю.Ю. Діяльність Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині: історія, спогади, архівні документи. - К.: ВД "Києво-Могилянська академія", 2005. - С.25, 85.

⁵ВРФіТ. - Ф.114. - Спр.2171. - Арк.1.

⁶Вішка О. Преса української еміграції в Польщі (1920-1939 рр.). - Львів, 2002. - С.243, 269.

⁷Зілинський Б. Переїзд Олександра Олесь до Чехії в 1923 році // Зерна. - Львів; Цвікау; Париж, 1994. - №1. - С.20.

⁸З кола друзів О. Олесь. Олександр Олесь і Український республікансько-демократичний клуб у Празі / Передмова, упорядкування і коментарі В.М.Власенка // "Я ще вернусь..." Олександр Олесь і Білопільщина. - С.169-171.

⁹Василенко Н. Листи Олександра Олесь до Івана Труби // Хроніка 2000. - К., 1999. - Вип.29-30. - С.243-245; "Я ще вернусь..." Олександр Олесь і Білопільщина. - С.101-150.

¹⁰Животко А. Історія української преси. - Мюнхен, 1989-1990. - С.284; Тимошик М. Українознавство у Франції // Українознавство: електронне фахове видання. - К., 2002. - Ч.3(4). Режим доступу до журналу: www.ualogos.kiev.ua/text.html?id=15482&category=8&search=тимошик; Богуславський О.В. Консолідація як національна ідея: об'єднувальна місія громадських форумів української еміграції в публікаціях часопису "Тризуб" // Вісник. - Донецьк, 2007. - Вип.9. - №1. - С.17-21; Власенко В.М. Проблема Голодомору 1932-1933 рр. в Україні на сторінках паризького "Тризуба" // Сумська старовина. - 2007. - XXI-XXII. - С.176-194.

¹¹Олесь О. Голод // Тризуб. - 1933. - №34. - С.13.

¹²Коцюбинська М. Невідомі листи О.Олесь до В.Вовк // Сучасність. - 1996. - №3-4. - С.137-139; Вона ж. Невідомі листи Василя Стефаніка до Олександра Олесь // Там само. - №10. - С.162-163; Листування Михайла Грушевського / Епістолярні джерела грушевськознавства. - Т.1. / Упоряд. Г.Бурлака. - К.; Нью-Йорк; Париж; Львів; Торонто, 1997. - С.221-269; Пархоменко Л. Листи Олександра Кошиця до Олександра Олесь // Український музичний архів. - 1999. - Вип.2. - С.192-199; Поет з душою вогняною. Олександр Олесь у спогадах, листах і матеріалах / Упоряд. І.М.Лисенка. - Нью-Йорк; К.; Львів, 1999. - С.134-173; Лисенко Н. З епістолярію О.Олесь (еміграційний період) // Слово і час. - 2000. - №10. - С.51-69; Вона ж. Творчі матеріали та листування О.Олесь в його еміграційному архіві // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія / Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України. - К., 2007. - Т.3. - С.95-159; Вона ж. О.Олесь. Опис фонду // Там само. - С.374-438 та ін.

¹³Власенко В.М. Олександр Олесь і перша вища українська школа за кордоном // "Я ще вернусь..." Олександр Олесь і Білопільщина: Науково-популярне видання. - Суми: Вид-во СумДУ, 2008. - С.151-162; Він же. Олександр Олесь і Український республікансько-демократичний клуб у Празі // Там само. - С.163-174.

№1

ЛИСТ В. ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

25 лютого 1927 р., Париж

В[ельми]ш[ановному] Д[обродіє]ві О.Олесеві.

Вельмишановний Олександр Івановичу!

Спасибі Вам велике за Вашу ласкаву згоду допомагати нам. Дуже раді. Кілька день тому вислали Вам 200 франків. Умови звичайно при[й]маємо. Гроші висилатимемо по змозі регулярно. По штучно, той й по штучно. Гарзд. Вас же просимо з свого боку щотижня озиватися, хоч коротко. Щодо прикровенности, то можете бути спокійними: ми не розголошуватимемо. Отже дождатимемо листів.

Гроші платимемо раз на місяць. Бувайте здорові і Богу милі. Нас не забувайте. Пан Чикаленко¹ Вас вітає.

Ваш В. Прокопович

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.1. Машинописний оригінал. Бланк.

№2

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

7 березня 1927 р., Париж

*В[ельми]ш[ановному] Д[обродіє]ві О.Олесеві.**Вельмишановний Олександр Івановичу.*

Два фельетони Ваші (про Мякотіна² та “нечто фантастическое”³), спасибі Вам, одержали. Перший вже в друкарні і йде в цьому числі. Само собою, що як матимемо які зауваження чи скорочення, то робитимемо за Вашою згодою. Дещо, на нашу думку, слід би було скоротити в останньому фельетоні. Завтра проект Вам вишлемо. Звичайно ж ніяких змін, як бачите з першого фельетону, де не перемінено “ніже тії коми”, не робимо. Листи здебільшого виходять регулярно, але трапляються випадки, хоч і рідко, що пропадають, тому завжди краще посилати рекомендованими. Майте на увазі, що поштові видатки повертаємо: раз на місяць разом з гонораром висилатимемо Вам покриття всіх витрат поштових за місяць, але Ви вже самі присилайте так само раз на місяць повідомлення, скільки саме витратили на пошту. “Посл[едние] Нов[ости]”⁴ і “Возрождение”⁵ контора висилає Вам акуратно. Тепер справа гонорару: платимо, згідно з Вашим побажанням “по штучно”, але умовимся так: “штуку” рахуватимемо дві сторінки чи до двох (це власне норма, більше як три сторінки ми на фельетон могли б відводити тільки в окремих випадках, коли щось таке, що в менше не вкладається). Отже вважаємо кожен фельетон від одної сторінки до трьох. Фельетон до двох сторінок має свій Фікс, хоч би він був і найкоротший, - 50 франків “штука”. А як він більший від двох сторінок, то те, що зверху ми рахуємо вже окремо, виплачуючи до Фіксу в додаток по 25 фр[анків] за сторінку зверх умовлених. Чи згода Ваша на таку комбінацію?

Питаєте, яке враження від фельетонів. Читальник ще не озвався. Нехай до нього дійдуть ще фельетони. Хоч наперед можна сказати, що саме цього бракувало “Тризубові”. А мені фельетони подобаються і, диктуючи їх машиністові, почувую велику приємність і розвагу. Останнього доктор, якому Ваші “привіти” передано, читав вголос редакційній братії і всім ст[р]ах [як] припав до вподоби.

Бувайте здорові і Богу милі.

*Ваш В.Прокопович**ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.2-2зв. Машинописний оригінал. Бланк.*

№3

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

8 березня 192[7] р., Париж

Вшановний Олександр Івановичу.

Посилаю Вам дублікат фельетону з нашими одмітками. Якщо згода, то черкніть на одкритті одне слово: “згода”. Якщо не з усім згодні, то повертайте фельетон з Вашою остаточною редакцією: так і пустимо.

Бувайте здорові і не забувайте.

З пошаною щирою

*В.Прокопович**ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.3. Машинописний оригінал. Бланк.*

№4

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

10 березня 192[7] р., Париж

*В[ельми]ш[ановному] Д[обродіє]ві О.Олесеві.**Вельмишановний Олександрє Івановичу!*

Досі Ви вже, певно, маєте мій лист з 7.ІІІ ч. 32 і знаєте, що “русь. медведі”⁶ благополучно прибули до Парижу, а сьогодні рушають далі в світ в числі 11 “Гризуба”. Що не з’явилися раніше, то тому, що ми виходимо по четвергах ввечері, значить число 10, помічене 6-м, фактично вийшло ще 3-ього, а матеріал до нього був зданий останній (передова) в понеділок, 28-го. Отже туди “медведі” потрапити ніяк не могли. Майте до того на увазі, що ми мусимо для друкарні весь матеріал перебивати на машинці. Ми самі зацікавлені, щоб у кожному числі був Ваш фельетон. На наступне забезпечені: маємо “нечто фантастическое” (просимо, не зволікаючись, повернути); а далі найкраще б було, що Ви планували так, щоб ми кожної п’ятниці чи найпізніше суботи одержували від Вас те, що має з’явитися в наступному числі через тиждень. Добре було б, також, мати хоч один фельетон, такого типу, що йому старість не страшна. В запасі на кожний випадок.

Підпис одразу ставте такий як хочете: бо сьогодні Ваша листівка б спізнилася на півгодини і вже було дано дозвіл на друк числа. А тепер Вад лентина⁷ ще виймемо з машини.

Бувайте здорові і Богу милі.

*В.Прокопович**ВРФіТ, ф. 114, спр. 2195, арк. 4. Рукописний оригінал.*

№5

ЛИСТІВКА В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

21 березня 1927 р., Париж

Вельмишановний Олександрє Івановичу!

Так сталося, що листа Вашого одержали ми тільки сьогодні. Таким побитом і прислане запізнилося і не могли ми вволити своєчасно Вашої волі щодо грошей. Вибачте, бо Ви дожидали. Гроші висилаємо Вам за цей місяць завтра, 22-го у вівторок. Цими днями напишу. Дожидаємо присилки матеріалу далі.

*Ваш В.П[рокопович]**ВРФіТ, ф. 114, спр. 2195, арк. 5. Рукописний оригінал.*

№6

ЛИСТІВКА В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

3 травня 1927 р., Париж

Воістину воскресє, дорогий Олександрє Івановичу! Дякую за пам’ять і взаємно вітаю. Що мовчу, то на листи я важкий, до великодніх вакацій не встиг написати того

листа, що мав Вам писати, тому так і вийшло, лист за мною, а припущення про гнів ніякого ґрунту під собою, звісно, не має. Звідки Ви взяли? За прислане спасибі: “творить і впредь такожде”, то [...]. Сьогодні “Тризуб” оживає знов і ми беремося до роботи. Всього кращого.

Ваш В.П[рокопович]

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.6. Рукописний оригінал.

№7

ЛИСТ О.ОЛЕСЯ ДО В.ПРОКОПОВИЧА

22 червня 1927 р., м.Горні Черношиці⁸

Дорогий В'ячеслав Константиновичу!

Одержав. Дуже, дуже вдячний. Тепер я в великому боргу перед редакцією. Відроблю. Дайте мені лише трошки відпочити після пережитого за останні місяці. Скажу Вам одверто, довірочно, що доводиться мені обідати, обідати раз на тиждень, часом забуваю - коли обідав. Це відбивається, очевидно, на загальному стані здоров'я, на нервах. І це б не біда, та часом боляче робиться, коли Олег⁹ замість обіду їсть хліб з цукром. (Це після двох плевритів¹⁰) І ніяк я ради не можу собі дати. Ні готових книжок, ні рукописів не можу продати, та й нікому. Студинські¹¹, Галущинські¹² лише обіцяють медоточивими устами, тільки дурять і затягують петлю на шиї. Навіть такі висококваліфіковані громадяне, як Мир. Січинські¹³ видурюють у мене речі, друкують, обіцяють “обов'язково коло 5 листочків” виплатити гонорар, їдуть домів і ні звуку! Америка загалом мені винна декілька тисяч доларів і хоч би цент! Якомусь жуліку Крамару в Монреалі, що перебрав мої книжки, я вислав навіть замовлень на 400 доларів з канадійських книгарень!..

Дійшов я до певної роспуки¹⁴ і не знаю - чим все це скінчиться.

Стипендії (800 корон) у мене стає на ? години, щоб заплатити частину боргів. Словом – виходу не передбачається. Вибачте, що пишу Вам про сі речі: я хотів би лише, щоб була Вам зрозуміла неделікатність... Що сталося з журналом? Чому ні Сір[ий]¹⁵, ні я не одержали в понеділок, як звичайно? Мабуть технічні перешкоди трапились?!

Писатиму Вам незабаром, але зараз не можу, не можу розігнати настирливих, буденних турбот і зосередитись на чомусь.

Листа мого не читайте, перекажіть лише привід нашим спільним знайомим.

Буду радий одержати від Вас кілька слів.

22/VI [19]27

Ваш О.Ол[есь]

ВРФіТ, ф.114, спр.260, арк.1-Ізв. Рукописний оригінал.

№8

ЛИСТІВКА С.СІРОПОЛКА¹⁶ ДО О.ОЛЕСЯ

29 серпня 1927, м.Горні Черношиці

Дорогий Олександрє Івановичу!

О.М. Т-ий вже з 15-го ц[ього] м[ісяця] жиє в Празі, а ключ від Вашого помешкання знаходиться у нас. Сьогодні передам листоноші Ваше розпорядження щодо

кореспонденції. Не розумію, як могла редакція “Тр[изубу]” пустити чужий фельєтон з Вашим підписом¹⁷. Здається, В[’ячеслава] К[остянтинови]ча¹⁸ немає зараз в Парижу, він жиє десь на селі, а тому затримується його відповідь на Ваш лист.

Стецько ще гостить у Равичів¹⁹. Думаю, що повернеться числа 5-6 вересня.

Я і всі наші вігаємо Вас і Вашу родину. Бажаємо Вам всього доброго. До скорого побачення.

Ваш Ст. Сірополко

ВРФіТ, ф.114, спр.1628, арк.2. Рукопис.

№9

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

2 грудня 1927 р., Париж

В[ельми]ш[ановному] панові О.Олесеві

Вельмишановний і дорогий Олександрє Івановичу!

Давно вже од Вас нічого не чути. Як ся маєте? Чи Ви, може, на нас гніваєтеся? За що? Завжди високо ставлячи цінне співробітництво Ваше, пригадуємося ласкавій пам’яті Вашій. Може б Ви були ласкаві, як раніше, надсилати фел’єтони; були б дуже вдячні. Може пощастило б хоч з нового року нам налагодити цю справу на старих умовах, як було у нас: тоб[то] Ви нам присилаєте фел’єтони щотижня, а ми Вам висилаємо на місяць 300 фр[анків]. Дожидаємо ласкавої одповіді Вашої.

Бувайте здорові і Богу милі.

В.Прокопович

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.7. Рукописний оригінал.

№10

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

16 грудня 1927 р., Париж

В[ельми]ш[ановному] Панові О.Олесеві

Вельмишановний і дорогий Олександрє Івановичу,

Листа Вашого з 8.XII одержав. Мені дуже прикро, що поза всяким бажанням із своєї сторони зробив Вам неприємність. Сталася ця справа через літній час. Я півтора місяці був відсутній в Парижу і тоді редагував “Тризуб” не я. Коли я одержав “Тризуба”, де під фельєтоном, зданим ще за моїх часів, замість підписа Оаес чорним по білому стояло Олесє, це мене сильно вразило і я зараз же написав до Парижу, запитуючи, як це сталося і вимагаючи, щоб зараз же було спростовання. Отже в цій історії моя відповідальність являється більше формальною, ніж фактичною. Одповідь на листа Вашого було передано редакції, бо, і повернувшись, я ще не одразу вступив в свої обов’язки. Що ж до того, чому не було уміщено Вашого листа одвертого, то 1. він прийшов після того, як уже в “Тризубі” з’явилося спростовання, а 2. як Ви бачите, це сталося з вини редакції, коректи, друкарні, а ні в якому разі не автора фельєтона, який ніколи в думках не покладав підписуватися чужим ім’ям (уже перед тим давніше було уміщено в “Тризубі” його

фельетон під підписом Оаес²⁰). Отже за нашу, “Тризуба”, вину не можна було нам же таки нападатися на невинного чоловіка.

В кожнім разі прошу вірити, що мені боляче на саму думку, що й проти своєї вини ми заподіяли Вам неприємність і прикрість.

Ще раз прошу вибачити. Хотілося б думати, що це вияснює непорозуміння і що ми по старому матимемо Вас своїм співробітником. Дожидатиму відповіді від Вас.

Олегові досі не платили, бо нікому гонорарів не платимо: з грошима скрутно. Надіюся на кінець року сплатити.

З своєї сторони ще раз нагадаю Андрію Миколаєвичу²¹ про його обіцянку. Знов же мені неприємно, що її недодержання спадає на мене, бо через мене йшла ця справа. Отже вважаю за свій обов’язок робити все, щоб її полагодити.

З правдивою пошаною

В.Прокопович

P.S. Персонально Вам не писав я сам тому, що весь час і увага були зайняті судовою справою²², яку ледве тепер видихаю і повертаюся до нормальної роботи.

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.8-8зв. Машинописний оригінал. Бланк.

№11

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

18 квітня 1928 р., Париж

Шановному Добродієві п. О.Олесеви

Вельмишановний Добродію,

Редакція “Тризуба”, готуючись до складання числа, присвяченого смерті світлої пам’яті С.Петлюри, нагадує Вам про це і просить повідомити негайно, що Ви мали б надіслати до цього числа. В разі Вашої ласкавої згоди взяти участь дуже просили б Вас мати на увазі, що статті призначені для цього числа мають бути в Парижі в розпорядженню редакції ніяк не пізніше 18 травня ц[ього] р[оку].

З правдивою повагою

В.Прокопович

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.9. Машинописний оригінал. Бланк.

№12

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

4 серпня 1928 р., Париж

В[ельми]ш[ановному] Панові О.Олесеви

Високоповажний Олександрє Івановичу,

Хоч як Ви знаєте, віршів ми не друкуємо, але для Вашого фел’етона, такого живого і характерного зробили виняток. Якщо появлення його в “Тризубі” дало Вам приємність, тим краще.

Якщо матимете що чи прозою, чи в віршах на біжучі теми - повторюємо своє прохання - присилати. Тільки знову наперед просимо не гніватися, якщо і не з’явиться. Буває, поки прийде, запізниться. Буває, що в наших умовах в Парижі, не є цікавим те,

що підходить для Праги, а бувають і причини чисто технічного порядку. В кождім разі завжди дуже радий, коли Ваше ім'я прикрашує сторінки "Тризуба".

Контора цими днями вислала Вам в рахунок гонорару 300 фр[анків].

Згідно з Вашим бажанням Олегові вислано також на адресу П.І.Холодного²³ окремо 200 фр[анків] авансом під його статті, які я дуже ціную. Пишу йому одночасно.

Бажаю Вам всього кращого.

В.Прокопович

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.10. Машинописний оригінал. Бланк.

№13

ЛИСТ О.ОЛЕСЯ ДО В.ПРОКОПОВИЧА

23 березня 192[9]²⁴ р.

Дорогий В'ячеслав Константиновичу!

Сьогодні був у мене Оп.М.Андрієвський і приніс мені сумні вістки. Мій фельетон "З нашого спорту"²⁵ викликав безмежне обурення серед шелухінсько-шаповалівських кол. Були навіть збори з цього приводу, на яких заповіджена мені війна люта, безпощадна. Генерал П.²⁶ сказав, що він боронитиме честь шаблюю! Шелухін²⁷ написав великого вірша про мене, як про "польського запродавця" і взагалі людину, яку треба засудити на шибеницю. Дано розпорядження анулювати в Америці акцію "ювілейного дару"²⁸ і т.п. Словом, я мушу купувати пугач²⁹, коли хочу ще пожити на світі. Найбільша образа полягає в тому, що я "змішав з бандітами" їхні величності. Самі ганьблять всіх прилюдно, як тільки хочуть і не терплять навіть найделікатнішого гладження проти шерсти.

Я знаю, що ці "громадські діячі" полізуть в мою брудну білизну, підрахують скільки я випив пива, знаю, що обвинуватять мене у всіх гріхах - це ще півбіди. Але буде для мене трагедія, коли вони позбавлять мене стипендії. У мене лишаться тільки борги і не буде навіть мотузки, щоб повіситись. Мабуть доведеться мені перейти на прозу. На всякий випадок посилаю Вам ще два вірша. Дуже мені не радять посилати "Енея"³⁰, де бачуть образу галичан, але я посилаю, переконаний в тому, що правда вище всього, що я виконую громадський обов'язок.

Нехай зміст сього листа залишиться між нами.

Ваш О.Ол[есь]

ВРФіТ, ф.114, спр.258, арк.1-1зв. Рукопис.

№14

ЛИСТ О.ОЛЕСЯ ДО В.ПРОКОПОВИЧА

26 квітня 192[9]³¹ р., м.Горні Черношиці

Дорогий В'ячеслав Константиновичу!

Маємо новий центр, нову владу, ледве що зпечену³². Звучить гордо, хоч і не так оригінально. Зараз у мене в руках "Анкета, видана Військовою комісією при Директорії У.Н.Р. на підставі §5 Статуту Пропам'ятного Хреста".

§20 Анкети звучить так: "Визнаю Акт 21/І 1919 року³³, як рівно ж стою на засадах конституції 28/І року 1919³⁴ і буду боронити соборність і самостійність України, що власноручним підписом стверджую". Директорія складається з Макаренка³⁵ і, по непорозумінню, Андрієвського³⁶. Хотів прислати Вам оригінал [...], щоб міг її

використати “Тризуб”, та оригінал я позичив лише на 2 дні, а за два дні він не вернувся б з Парижу. От і кажіть укр. народ - анархістичний. Чи не навпаки? Це якась навальна владоманія. “Політеїзм”. В майбутній Україні в [...] суверен гетьман, себто президент.

Сьогодні одержав “Тризути”, інші ще позавчора. Знову, ще раз, прошу висилати мені безпосередньо. Це в інтересі і редакції, і співробітника. Напишіть, які фельетони Ви забракували? Я маю для Вас нові речі, які вишлю сими днями. (Ви це не потрібуєте?) Чи не слід замість “Маленький Фельетон” дати якусь іншу назву? Чи добра й ця?

Дуже Вас прошу не нищити моїх політичних фельетонів, бо знаходяться люди, які хотіли б видати ці речі, а я здебільшого не залишаю копій у себе. Сими днями вийде нова прем’єрзована казка “Микита Кожум’яка”. Пришлю Вам (Надр[укована] в ч.34 “Вільного Козацтва”³⁷).

Пишіть, хоч трошки, щоб був ліпший контакт з Редакцією.

Ваш О.Ол[есь]

ВРФіТ, ф.114, спр.259, арк.1-1зв. Рукопис.

№15

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

18 червня 1929 р., Париж

В[ельми]ш[ановному] Панові О.Олесеві,

Подаю Вам до відома, що “Тризуб” протягом літнього часу має виходити регулярно щотижня, кінчаючи 7 липня с[ього] р[оку], а далі з половини липня до кінця серпня в такі дати:

Ч.29-30 - 14.VII

Ч.31-32 - 11.VIII

Ч.33-34 - 25.VIII.

З правдивою повагою

В.Пр[окопович]

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.11. Машинописний оригінал. Бланк.

№16

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

22 червня 1929 р., Париж

В[ельми]ш[ановному] Панові О.Олесеві

Високоповажний Олександрє Івановичу,

Дякую Вам за пачку фельетонів. Саме вчора наказав повідомити Вас, що наш запас вже доходить до кінця. А Ви тут самі, спасибі Вам, озвалися. Коли б бідна мишка³⁸ Ваша і кінчила свій вік, то Ви завжди пам’ятайте, що Ви маєте уважного й прихильного читальника, у першу голову й в редакторів “Тризути”, а поза ним усіх численних, як пісок морський, передплатників нашого часопису. “Звіт”³⁹ і “Нансен”⁴⁰ - надзвичайні. Пускаємо їх поза чергою. Поки що з старих фельетонів затримали ми

“Розумовського”, бо не знаємо, якого він берега держиться і чи варто його “прославляти”. Отже пишiть і нас не забувайте, а ми не забуватимемо висилати Вам щомісяця 300 фр[анків].

Бувайте здорові й Богу милі.

Ваш В.Прокопович

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.12. Машинописний оригінал. Бланк.

<p>≡ ТРИЗУБ ≡</p> <p>ТИЖНЕВИК</p> <p>“LE TRIDENT”</p> <p>REVUE HEBDOMADAIRE UKRAÏNIENNE</p> <p>Rédaction et Administration:</p> <p>42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V°)</p> <p>Tél.: Danton, 80-03</p> <p>Пошт. адреса:</p> <p>Для листів: Boite postale n° 15, Paris (XIII) France</p> <p>Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris</p> <p>Registre du Commerce de la Seine No. 333.836</p> <p>№</p>	<p>22 червня 1929</p>
	<p>ВШПанові О.Олесеві</p>
	<p>Дорогий Олександрє Івановичу,</p>
	<p>Дякую Вам за нову пачку Фельетонів. Саме вчора наказав повідомити Вас, що наш запас вже доходить до кінця. Аж Ви тут самі, спасибі Вам, озвалися. Коли б бідна мишка Ваша і кінчила свій вік, то Ви завжди пам'ятайте, що Ви маєте уважного й прихильного читальника, у першу голову й в редакторіві “Тризуба”, а по за ним усіх численних, як пісок морський, передплатників нашого часопису. “Звіт” і “Наansen”- надзвичайні. Пускаємо їх по-за чергою. Поки-що з старих Фельетонів затримали ми “Розумовського”, бо не знаємо, якого він берега держиться і чи варто його “прославляти”. Отже пишiть і нас не забувайте, а ми не забуватимемо висилати Вам щомісяця 300 фр.</p> <p>Бувайте здорові й Богу милі.</p> <p style="text-align: right;"><i>Ваш В.Прокопович</i></p>

Лист В.Прокоповича до О.Олеся. Париж. 22 червня 1929 р.

№17

ЛИСТІВКА О.ОЛЕСЯ ДО В.ПРОКОПОВИЧА

[1929]
Mr. W. Prokopovich
Boite post №15
“Le Trident”
Paris XIII

Дорогий В'ячеслав Константиновичу!

Сердечно дякую за привітання і посилаю Вам свої з найкращими побажаннями. Не писав Вам довго головним чином через ріжні турботи і неприємності, які убивають саме бажання писати. По друге... на що ж писати, коли “Тр[изуб]” не друкує моїх річей... Про сміхотворного Аманулу не надрукували, про [...] Меллочи, Сенатора Висівку. Часом, по старій звичці напишеш, та так і залишиш не переписаним, прочитавши в тісному гуртку знайомих. Це, звичайно, і мало дотепно, і некритично... Засидівся я на селі, без людей, без вражінь. Можливо, що це і являється причиною

моєї прострації. Олег також не [...]. Він пише тепер докторську працю⁴¹, їздить на лекції, працює в музеї... Це теж не настроює на письменницький лад.

Пишіть.

Ваш О.Ол[есь]

ВРФіТ, ф.114, спр.262, арк.1-1зв. Рукопис.

№18

ЛИСТ О.ОЛЕСЯ ДО В.ПРОКОПОВИЧА

[1930 р.]

*Христос воскрес,
дорогий В'ячеслав Константиновичу!*

Вітаю Вас з святами і бажаю Вам радісного, бадьорого настрою.

Прийміть мою щирю подяку за хронічні аванси, що особливо мені надавались під час хвороби і видужування від неї. Збирався було вже одробляти, хотів писати на тему Харківського процесу⁴², та боявся зробити помилки, може образити когось, хто цього не заслуговував... Так звідси важко розуміти психологію совітського "громадянина"... Не розумію я і того "цвіту", яким зацвів на суді "цвіт нашої інтелігенції". Роскривали (це було якесь змагання!) всі ходи і виходи, видавали один другого "злочинні вчинки", найтаємніші думки на світ Божий витаскували і на хрестах ростинали. Це було якесь суцільне харакірі⁴³. І рука якось не піднімалась писати. А другі теми були занадто дрібними і ні про що інше писати не хотілось⁴⁴.

ВРФіТ, ф.114, спр.263, арк.1-1зв. Рукопис.

№19

ЛИСТ О.ОЛЕСЯ ДО В.ПРОКОПОВИЧА

11 грудня 1932 р., Ржевниці

Дорогий В'ячеслав Константиновичу!

Милою несподіванкою була для мене Ваша сьогоднішня картка. Тішусь, що Вам вподобались, мабуть, мої останні поезії. Скільки витерпів і я, і моя книжка⁴⁵! Вдесятеро вона б могла бути кращою, коли б нормально вона видавалась. Де ж таки видано, щоб маленька книжечка віршів друкувалась більше 2-х років!?

Рік я чекав коректи. Нараз прийшла. Я виправив і знову без кінця довго ждав. Коли ж вийшла книжка і я глянув на неї, кров ударила мені в голову. Так вона була навмисно зіпсована, перекручена і "виправлена" якимсь "приятелем". Телеграфічно заборонив я випускати її у світ Божий, а в відповідь дістав листа, що вона вже конфіскована.

І знову ждав і нічого і нічого не міг писати. (Тому вже маю вдачу: завершити одне діло і лише тоді братись за друге).

Не знаю - який вона тепер має вигляд і зміст і боюсь тепер і за одне і за друге. (Сими днями жду авторських і тоді вишлю Вам).

Тепер дуже хотів би видати "Похмілля"⁴⁶ В.Валентина (Колись на обіді у "Графа"⁴⁷ Ви обіцяли, що видасть "Тризуб" Маланюкову⁴⁸ і мою, та я боявся і нагадувати, не надіючись, що "Тризуб" має засоби). А видати теж хотілось би. Ви знаєте - як тяжко тепер знайти видавця і яких труднощів мені не довелося переборювати, щоб не скоритись емігрантській долі... А тут ще цькування Маланюків⁴⁹, Рудницьких⁵⁰, "Нових (і старих) Шляхів"⁵¹. Дивуюсь - як я видержав все це, писав і ... видавав! І знову щось

мені наказує “наперекір стихіям” писати і видавати.

Знову залізу в борги, але з’явиться ... нова моя книжка! В неділю приїде до мене власник маленької друкарні і коли він погодиться, щоб я сплачував борг місячними ратами⁵², справу закінчимо. Вибачте, що своїми дурними, дрібними справами заповний цілий лист, але Ви в цьому винні і не треба було писати мені компліментів із [...] будити мого “Пегаса”.

Цілую.

Ваш О.Ол[есь]

ВРФіТ, ф.114, стр.261, арк.1-2зв. Рукопис.

Дорогий Григорій Консантинович,
 Милою несида вачко була
 яку мене фаміа сьогоднішню
 карта. Мінує, що фаміа вчод-
 бачеб, мабуєб оубежі, мот
 поезії. Смілові виїсуть в
 і ч і мау книжка! Ресендеро
 вона б могла бути французю,
 коли б нормальнє вона
 видавалася. Де ти жом
 видано, що маватка
 книжка возит в друкарнє
 білше 2х разів!?

Перша сторінка листа О.Олеся до В.Прокоповича. Ржевниці. 11 грудня 1932 р.

№20

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

1 лютого 1933 р., Париж

Дорогий Олександрє Івановичу!

Вибачте, що досі не подякував Вам за Вашу книжку: все хотів написати Вам докладного про неї листа - а “за недосугом по должності і другими клопатами” і досі не зібрався.

Щире спасибі. Моя думка? Скажу коротко: одержавши книжку, до ночі не спав: захопила всього й зхвилювала глибиною, силою, яскравістю переживань і образів, красою слова. Невже люде посліпли і поглотили? Не тільки сам читав і перечитував з дружиною, але і всім, хто приходив, давав читати. Досі не було рецензій в “Тр[изубі]”, бо рецензії мало: треба статтю.

Пришліть 25 прим[ірників] “Кому повім”⁵³ - постараємося розповсюдити. З часом напишу, дожидайте.

Всього доброго.

*Ваш В.Пр[окопович]**ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.15. Рукописний оригінал.*

№21

ЛИСТІВКА І.КОСЕНКА ДО О.ОЛЕСЯ

8 квітня 1933 р., Париж

До В[ельми]ш[ановного] П[ана] Олеся

В відповідь на Вашу листівку з дня 6.IV. б[іжучого] р[оку] повідомляємо, що ще не продали ні одного екземпляри Вашої (XI) книжки.

З пошаною

*Адміністратор І.Косенко**ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.17. Рукописний оригінал.*

№22

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

4 травня 1933 р., Париж

Вельмишановний і дорогий Олександрє Івановичу!

Мені дуже неприємно, що Ви через “Тризуб” маєте прикrostі. Та що зробите з нашими людьми, та до того ще ненормальними. Радилися ми про це з І.Ф.Косенком (на його ім’я записано “Тризуб”) і прийшли до такого висновку. “Перезва”⁵⁴ вийшла в світ багато років тому. Цитувати її та наводити з неї уривки вільно і “Тризубові”. В листі пана Ніко імені “сенатора” не наведено. Отже впрост трудно зрозуміти, чого йому треба. Де він був стільки років і чому мовчав? Найкраще, коли б хто йому порадив не скандалити і не скандалитися самому. Якщо ж він здурів, і так хоче публіки, то тим гірше для нього: хіба ж він не розуміє, що, починаючи позви, він тим самим

розписується, що той “сенатор”, який пише доноси на українські культурні установи, це він саме й єсть та ще й дбає про те, щоб подати про це всім до загального відома.

Повторяю, мені дуже прикро, що він до Вас вчепився. Коли таки він своєї дурної думки не зрікся, напишіть нам і подайте, чим і як можемо стати Вам в обороні. Що ми можемо зробити, зробимо.

Не завдавайте собі жалю, що книжка не розповсюджується: нічого проти кризи не вдієш. А книжка прекрасна, це кажу Вам знову і знову. І коли тепер загал спантелечений її не розуміє, то з часом оцінять: в ній печаль і надія, сльози і кров, жертва і віра, в ній сила наша.

Бувайте здорові і Богу милі.

Ваш В.Прокопович

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.18. Машинописний оригінал.

№23

ЛИСТ В.ПРОКОПОВИЧА ДО О.ОЛЕСЯ

12 травня 1933 р., Париж

Дорогий Олександр Івановичу!

Якщо лист написано “коротко і ясно” в стилі того, що Ви писали до тієї пані, то нічого не матимемо проти його вміщення.

З приводу Вашого листа хотів Вам одписати докладніше, та зараз ніколи.

Всього доброго.

Ваш В.Пр[окопович]

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.19.Рукописний оригінал.

№24

ЛИСТІВКА І.КОСЕНКА ДО О.ОЛЕСЯ⁵⁵

29 жовтня 1936, Париж

Високошановний пане Докторе!

У відповідь на Вашу ласкаву листівку повідомляю, що на ...Ваші книги, як і всі другі тепер абсолютно не розпродаються і через те ми нічого за них вислати не можемо. Якщо дозволите, ми їх передамо бібліотеці С.Петлюри; може вона їх колись продасть. Щодо поезії, то казав мені п[ан] Нечай, що вона не підійшла. Оце все, що знаю. Візьміть на увагу, що тепер у нас нова адреса: 41 rue de la Tour d’Auvergne, Paris 9-e.

З глибокою пошаною

І.Косенко

ВРФіТ, ф.114, спр.2195, арк.20. Рукописний оригінал.

¹Чикаленко Левко Євгенович (1888-1965) - громадсько-політичний діяч, археолог. Син Євгена Чикаленка. Народився на Херсонщині. 1917 р. - член Української Центральної Ради, Українського наукового т-ва в Києві, 1923 р. - Українського історико-філологічного т-ва у Празі, 1932 р. - НТШ у Львові, 1939 р. - Українського наукового ін-ту в Варшаві, 1945 р. - УВАН у Нью-Йорку. З 1920 р. жив у Польщі, 1922 р. - Чехословаччині, 1926 р. - Франції, потім - США.

²Нем-Тудо. “Украинский вопрос” // Тризуб. - 1927. - №11. - С.14-15. Одним з персонажів фейлетону

був *Мякотін Венедикт Олександрович* (1867-1937) - російський політичний діяч, історик, письменник. Народився у Гатчині. Закінчив Петербурзький ун-т. Працював у навчальних закладах Петербурга, був членом редакції журналу *"Русское богатство"*. Неодноразово заарештовувався. Перебував у в'язниці і засланні. З 1917 р. - голова ЦК Трудової народно-соціалістичної партії, 1918 р. - організатор і керівник Союзу відродження Росії. 1920 р. заарештований, перебував у Бутирській в'язниці. 1922 р. висланий з Росії. На еміграції жив у Берліні, Празі, Софії. Співробітничав з редакцією газети *"Последние новости"* (Париж). З 1928 р. викладав у Софійському ун-ті. Автор наукових праць з історії Росії та України.

³*Нем-Тудо. "Нечто фантастическое" по В.В.Шульгину* // Тризуб. - 1927. - №12. - С.20-23.

⁴*"Последние новости"* - центральна газета російської еміграції, що видавалася у 1920-1940 рр. в Парижі на кошти підприємця О.І.Коновалова та за редакцією П.М.Мілюкова.

⁵*"Возрождение"* - газета російської еміграції. Виходила 1925-1940 рр. в Парижі. Засновники - П.Б.Струве і А.Гукасов.

⁶Йдеться на фейлетон *"Украинский вопрос"*.

⁷В.Прокопович пояснює, що при наборі вкралася помилка. Замість слова *"Валентин"* було набрано *"Вадентин"*.

⁸Горні Черношиці - невеличке містечко за 50 км від Праги, де у міжвоєнний період жило чимало українських емігрантів.

⁹Олег Ольжич - син О.Олеся.

¹⁰Плеврит - запалення плеври, двошарової оболонки, що вистилає грудну порожнину.

¹¹Імовірно йдеться про *Кирила Йосиповича Студинського* (1868-1941) - літературознавця і мовознавця. Народився на Тернопільщині. Навчався у Львівському, Віденському, Київському і Берлінському ун-тах. Доцент Ягеллонського ун-ту. Дійсний член НТШ (1923-1933 рр. - його голова), 1929 р. - академік ВУАН. Автор понад 500 наукових праць

¹²*Галуцинський Михайло* (1878-1931) - громадсько-політичний і військовий діяч. Народився на Тернопільщині. Навчався у Львівському і Віденському ун-тах. Голова Академічної громади у Львові, товариства *"Січ"* у Відні. Співвидавець першого українського студентського журналу *"Молода Україна"*. 1914-1915 рр. - командант Українських січових стрільців. 1918 р. - учасник Листопадового повстання у Львові. 1923-1931 рр. - голова Товариства *"Просвіта"*. Професор Львівського ун-ту, співзасновник Українського Національно-Демократичного Об'єднання. Сенатор.

¹³Імовірно *Січинський Мирослав Миколайович* (1887-1979) - громадсько-політичний діяч. Народився на Тернопільщині. Двоюрідний брат Володимира Темницького. Навчався у Львівському і Віденському ун-тах. 1908 р. у Львові застрелив галицького намісника А.Потоцького. Засуджений до смертної кари. Емігрував до Америки. Редактор тижневиків *"Робітник"* і *"Народ"*. 1920 р. - співзасновник організації *"Оборона України"* і редактор її часопису *"Українська громада"*. 1933-1941 рр. - президент Українського робітничого союзу (США).

¹⁴Роспука - туга.

¹⁵*Тищенко Юрій* (псевдонім Сірій, 1880-1953) - редактор, видавець, письменник, публіцист. Народився у Бердянському пов. Таврійської губ. 1907-1918 рр. у Києві опікувався справами Української видавничої спілки, НТШ, ЛНВ та газети *"Село"*. Завідував книгарнями НТШ у Києві, Харкові і Катеринославі, редагував і видавав книги у видавництві *"Лан"*. Разом з В.Винниченком і Л.Юркевичем заснував видавництво *"Дзвін"*, співзасновник видавництв *"Український учитель"* і *"Українська школа"*. 1919 р. переніс видавництво *"Дзвін"* і *"Українська школа"* до Відня. Згодом переїхав до Праги, де мав видавництво і книгарню. Приятелював з О.Олесем.

¹⁶*Сірополько Степан* (1872-1959) - педагог, громадський діяч. Народився у м.Прилуки. Закінчив Московський ун-т. Член Української громади в Москві, співредактор журналу *"Украинская жизнь"*. 1917 р. - радник у справах освіти при Генеральному Секретаріаті, товариш міністра народної освіти. На еміграції в Польщі, згодом у Празі. Професор Українського високого педагогічного ін-ту ім. М.Драгоманова, Українського технічно-господарського ін-ту, голова Українського т-ва прихильників книги, Українського педагогічного т-ва в Празі, Союзу українських журналістів і письменників на чужині, член Українського історико-філологічного т-ва.

¹⁷*Олесь. Дз... Дж...* // Тризуб. - 1927. - №33. - С.23.

¹⁸В'ячеслав Костянтинівич Прокопович.

¹⁹Імовірно *Равич Дмитро* (1901-1942) - інженер, історик музики, учасник українського студентського руху. Народився у м.Срібне, нині Прилуцького р-ну Чернігівської обл. Асистент Українського високого педагогічного ін-ту ім. М.Драгоманова, голова Української академічної громади у Празі, Центрального союзу українського студентства, Українсько-литовського студентського т-ва, секретар Центрального Виконавчого Комітету представників українських емігрантських організацій в ЧСР. З 1934 р. жив у Відні. *Равич Антоніна* - громадська діячка. Народилася у м.Бориспіль, нині Київської обл. У травні 1928 р. в Українському вільному ун-ті в Празі здобула ступінь доктора філософії.

²⁰*Оаес. "Хитрий малорос"* (хочу - не хочу) // Тризуб. - 1927. - №21. - С.19-20.

²¹*Лівицький Андрій Миколайович* (1879-1954) - державний і громадський діяч, юрист. Народився у с.Ліпляве Золотоносського пов. Полтавської губ., нині Канівського р-ну Черкаської обл. Член РУП,

УСДРП. Закінчив юридичний ф-т Київського ун-ту. Був мировим суддею, адвокатом. Член Української Центральної Ради. Губернський комісар Полтавщини. Міністр юстиції, заступник голови (Б.Маргос) уряду УНР. З серпня 1919 р. очолював Міністерство закордонних справ (в уряді І.П.Мазепи), згодом - одночасно й голова Дипломатичної місії УНР у Польщі. З кінця 1920 р. - голова уряду УНР в екзилі, заступник голови Директорії, 1926 р. очолював Державний Центр УНР в екзилі. Помер у Німеччині.

²²Йдеться про судовий процес над вбивцею Симона Петлюри С.Шварцбардом (1886-1938). Суд відбувся 18-26 жовтня 1927 р. у трибуналі Сені в Парижі. В.Прокопович виступав на ньому свідком.

²³*Холодний Петро* (1876-1930) - громадсько-політичний діяч, художник-імпресіоніст. Народився у м.Переяслав на Київщині. Закінчив Київську художню школу М.Мурашка. Професор Київського політехнічного ін-ту. Член Української Центральної Ради, Українського наукового т-ва, ТУП, УРДП, згодом - УПСФ, працював у Генеральному секретаріаті освіти УНР, Міністерстві народної освіти Української Держави, був товаришем міністра, міністром освіти УНР за часів Директорії. З 1921 р. - на еміграції в Польщі. Згодом жив у Львові. Помер у Варшаві.

²⁴Упорядники фонду 114 Відділу рукописних фондів та текстології Інституту літератури ім. Т.Шевченка помилково визначили дату написання листа як 1924 р., насправді 1929 р., що впливає із самого листа.

²⁵*Валентин В.* З нашого спорту // Тризуб. - 1929. - №11. - С.12.

²⁶Імовірно *Петрів Всеволод* (1883-1948) - військовий і громадський діяч, генерал-хорунжий Армії УНР. Закінчив Київський кадетський корпус, Павлівське військове уч-ще в Петербурзі, Николаївську Академію Генерального штабу. Учасник Першої світової війни. У 1917-1920 рр. служив у збройних силах УНР і Української Держави. На еміграції в Польщі і Чехословаччині. З 1923 р. - професор Українського високого педагогічного ін-ту ім. М.Драгоманова, член Українського історико-філологічного т-ва. З 1945 р. жив у Західній Німеччині.

²⁷*Шелухін Сергій Павлович* (1864-1938) - правознавець, громадсько-політичний діяч. Народився на Полтавщині. Учасник національно-визвольного руху початку ХХ ст. Член Української Центральної Ради, Української партії соціалістів-федералістів. Генеральний суддя УНР, міністр судових справ УНР, член Державного Сенату в період гетьманату. З 1921 р. жив у Чехословаччині. Професор Українського вільного ун-ту й Українського високого педагогічного ін-ту ім. М.Драгоманова, член Українського історико-філологічного т-ва, голова Українського правничого т-ва.

²⁸Йдеться про організацію серед емігрантів акції збору коштів на ювілейний дар О.Олесю з нагоди його 50-літнього ювілею. Через низку обставин ювілей поета відзначали не в грудні 1928 р., а червні 1930 р.

²⁹Пугач - гвинтівка.

³⁰*Валентин В. Еней* // Тризуб. - 1929. - №16-17. - С14.

³¹Упорядники архіву О.Олеся (ф.114) помилково припускають, що лист написано 1924 р. З його змісту випливає інша дата - 1929 р. По-перше, часопис "Тризуб", про який йдеться в листі, почав виходити наприкінці 1925 р., по-друге, число 34 журналу "Вольное казачество", де була опублікована казка "Микита Кожум'яка", побачило світ 1929 р., по-третє, А.Макаренко й О.Андрієвський організували Українську Національну Раду за кордоном на рубежі 1928-1929 рр.

³²Імовірно йдеться про Українську Національну Раду за кордоном.

³³Акт Злуки - урочисте проголошення Директорією акта про об'єднання Української Народної Республіки й Західноукраїнської Народної Республіки в єдину незалежну державу 22 січня 1919 року. Того дня Директорія УНР з приводу цієї події видала Універсал, який був проголошений на Софійській площі у Києві, а наступного дня схвалений Трудовим конгресом України.

³⁴28 січня 1919 р. Трудовий конгрес України схвалив текст резолюції про владу, що була внесена С.Бачинським як проект тимчасової конституції України. В документі оголошувалося про вимушене тимчасове припинення діяльності Конгресу через наступ російських військ на Київ. До наступної сесії Конгресу верховна влада й оборона держави доручались Директорії УНР, склад якої поповнювався представниками Наддністрянської України.

³⁵*Макаренко Андрій Гаврилович* (1886-1963) - державний і політичний діяч. Народився у м.Гадяч на Полтавщині. У 1917 р. - голова Всеукраїнської спілки залізничників. 1918 р. - один з організаторів повстання проти гетьмана, член Директорії УНР, з 1920 р. на еміграції в Австрії та Чехословаччині. Член Всеукраїнської Національної Ради, співорганізатор Української Національної Ради за кордоном. В Українському високому педагогічному ін-ті ім. М.Драгоманова захистив докторську дисертацію. Після Другої світової війни жив у Німеччині, з 1951 р. - в США.

³⁶*Андрієвський Опанас Михайлович* (1878-1955) - державний і політичний діяч, юрист. Народився на Уманщині. Співзасновник РУП. Був адвокатом, мировим суддею. З 1917 р. - член Української партії соціалістів-самостійників. З листопада 1918 р. - член Директорії УНР, у травні 1919 р. вийшов з її складу. На еміграції - член Всеукраїнської Національної Ради, Українського Центрального Комітету, співорганізатор Української Національної Ради за кордоном. Був професором Українського вільного ун-ту в Празі.

³⁷"Вольное казачество" - двотижневий літературний і політичний журнал, що виходив з 1927 р. у Празі за редакцією І.Білого та М.Фролова.

³⁸Валентин В. Живе маленька в мене мишка // Тризуб. - 1929. - №28. - С.14.

³⁹Він же. Звіт // Тризуб. - №27. - С.16.

⁴⁰Він же. Коли б був Нансен полетів // Тризуб. - №27. - С.17.

⁴¹У 1924-1929 рр. Олег Ольжич навчався в Карловому ун-ті, на літературно-історичному ф-ті Українського високого педагогічного ін-ту ім. М.Драгоманова, вивчав археологію в Українському вільному ун-ті в Празі. Восени 1930 р. захистив докторську дисертацію на тему "Неолітична кераміка Галичини".

⁴²Харківський процес - судовий процес над вигаданою 1929 р. органами ДПУ УСРР контрреволюційною організацією "Спілка Визволення України", яка нібито ставила за мету повалення радянської влади і створення самостійної України. За сфабрикованою справою СБУ 1930 р. засуджені до різних термінів ув'язнення 45 представників української інтелігенції, зокрема С.Єфремов, М.Слабченко, О.Гермайзе. На сторінках "Тризуба" публікувалося чимало матеріалів про цей процес.

⁴³Харакірі - ритуальне самогубство шляхом розтинання живота, що було поширене серед самурайського стану середньовічної Японії.

⁴⁴Лист без закінчення.

⁴⁵Йдеться про резонансну справу - видання спотвореної в видавництві "Червоної калини" ХІ книги поезій О.Олеся. Недбало видана книга вразила автора та змусила його власноруч дописувати зіпсовані (конфісковані) рядки до деяких примірників книги. Див.: Макарчук В. З історії створення та публікації збірки Олександра Олеся "Кому повім печаль мою. Книга ХІ" // Олександр Олесь: Творча спадщина і сучасність. Зб. наук. праць. - Суми: Козацький вал, 1999. - С.165-170; Лисенко Н. Творчі матеріали та листування О.Олеся в його еміграційному архіві // Спадщина: Літературне джерелознавство. Текстологія. - К., 2007. - С.111-112.

⁴⁶Сатирична збірка "Маски" ("Похмілля"), що була укладена поетом і готова до видання, проте так і не вийшла друком.

⁴⁷"Граф" - празький готель, де українська еміграція часто проводила святкові збори, пам'ятні академії, літературні вечірки тощо.

⁴⁸Йдеться про збірку Євгена Маланюка.

⁴⁹Маланюк Євген Філімонович (1897-1968) - поет, літературний критик. Закінчив Єлисаветградське реальне уч-ще, Київську військову школу. Учасник Першої світової війни. У 1918 р. служив у Генеральному Штабі України, був ад'ютантом генерала В.Тютюнника. З 1920 р. на еміграції в Польщі і Чехословаччині. Закінчив Українську господарську академію в Подєбрадах. Переїхав до Варшави. З 1949 р. жив у США. Критично ставився до творчості О.Олеся, М.Вороного, В.Винниченка та інших.

⁵⁰Рудницький Михайло Іванович (1889-1975) - літературний критик, літературознавець, письменник. Закінчив Бережанську гімназію, Львівський ун-т. Навчався в Парижі і Лондоні. Професор тасмного Українського ун-ту у Львові. До 1939 р. - співредактор газети "Діло", журналу "Назустріч". З 1939 р. - професор Львівського ун-ту.

⁵¹"Новий Шлях" - український тижневик, орган Українського національного об'єднання, що виходить в Канаді з 1930 р.

⁵²Рата - частина, вкладка.

⁵³"Кому повім печаль мою. Книга ХІ". - Львів, 1931.

⁵⁴Збірка "Перезва. Поезії" вийшла 1921 р. у Відні.

⁵⁵Деякі листів редакції "Тризуба", адресовані "Пану Доктору О.Кандибі", упорядник визначив такими, що писалися Олегу Кандибі (Ольжичу), оскільки він співпрацював із паризьким тижневиком. Цей же лист адресований О.Кандибі (не Олегу), тобто Олександрю Олесю, який на той час вже був почесним доктором (honoris causa) філософського ф-ту Українського вільного ун-ту в Празі.

Власенко В.Н. "Убежден в том, что правда превышает всего" (Александр Олесь и парижский еженедельник "Тризуб": переписка)

В публикации подается переписка Александра Олеся, украинского литератора, с редакцией еженедельника "Тризуб", в которой идет речь о фельетонах поэта.

Vlasenko V.M. "I'm sure that the truth is above all" (from Olexander Oles's correspondence with Paris weekly "Trident")

The publication provides information on Olexander Oles's correspondence with the editorial staff of Paris weekly "Trident". The correspondence deals mainly with the poet's feuilletons.